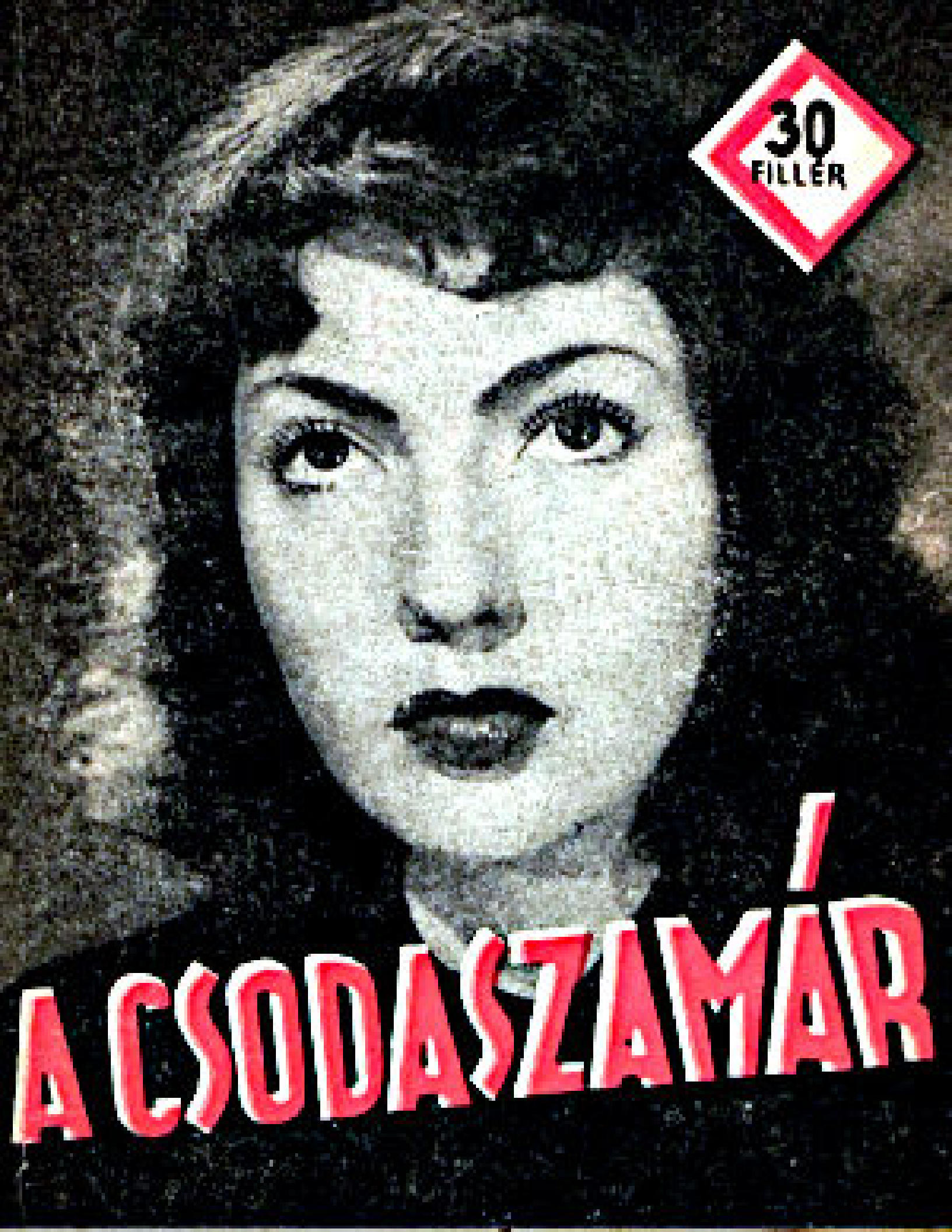
30
FILLER
A CSODASZÁMÁR

LUKIANOS

A CSODASZAMÁR

Fordította:
RÉVAY JÓZSEF

KÖNYV-. SZÍNPADI ZENEMŰKIADÓ
ÉS LAPTERJESZTŐ VÁLLALAT

Felelős kiadó: Lukáts József,
1010.43. Hugária Nyomda Kt, Budapest.
Felelős: vitéz Bánó Lehel igazgató

Egyszer Thessalába utaztam, hagy egy követelést, amely még az apámról maradt rám, behajtsak egy ottani lakoson; poggyászom és magam lóháton voltunk, csak egy szolgám kísért. Már a város közelében jártunk amikor megkérdeztem a íhessabeliektől, ugyan nem ismrnek-e bizonyos Hipparchos nevezetü hypatai lakost, mert ajánlólevelet hoztam hozzá hazulról, hogy nála lakhassam. Azt felelték, hogy igen, ismerik ezt a Hipparchoct, tudják, hogy a város melyik részén lakik s azt is, hogy szörnyen zsugori. Amint már a város alatt jártunk, kert ötlött szemünkbe s benne igénytelen házikó. Itt lakott Hípparchos. A kapuhoz léptem s megkopogtattam.

Nemsokára, nagynehszen meghallotta a szolgálólány és végre előkecmergett. Megkérdeztem, itthon van-e Hipparchos.

− Itthon − felelte − de ki vagy te, mit akarsz, mért kérdezősködöl utána?

− Levelet hoztam neki Dekrianostól, a patraibeli szolistától.

− Várj meg itt mondta; bezárta a kaput s megint bement.

Kisvártatva visszajött és behívott a szolgámmal együtt. Beléptem hát, üdvözöltem a házigazdát s átadtam a levelet. Éppen ebédhez készülődött; keskeny pamlagon hevert, mellette foglalt helyet a felesége, az asztal meg üresen nyújtózott előttük. Végigfutotta a levelet s aztán hozzám fordul:

− Igazán szép az én drága barátómtól, a kitűnő hellén Dekrianostól, hogy barátait egyenesen a nyakamra küldözi. Látod, Lukios, hogy milyen kicsiny a házikóm s hogy éppen csak a lakóinak elégséges: de te nagyszerű palotává teheted, ha igényelenül veszel benne szállást.

Aztán odahívta a szolgálót.

− Adj háiókamrát a vendégnek s ha van valami poggyásza, azt is vidd oda; aztán pedig vezesd a fürdőbe, mert jó darab utat tett meg idáig.

Ezekre a szavakra a Palaistra nevű leányzó magával vitt s megmutatta nagyon csinos kis szobámat.

− Ezen a pamlagon fogsz aludni − magyarázta − a legényednek meg majd beteszek valami tábori ágyat s párnát is adok hozzá.

Felvilágosításai után p£nzt adtunk neki, hogy vegyen árpát a lónak, magunk meg fürödni mentünk; a leány pedig mindent behordott és betett a

szobánkba. Mi a fürdő után egyenesen hazamentünk; amint beléptünk, Hipparchos karonfogott s megkínált: heveredjem mellé. Az ebéd éppenséggel nem volt szegényes, a bor is kellemes volt, ózamatú. Ebéd után iddogáttunk és csevegtünk, már amint vendéges ebédnél szokás. Ezt az estét hát ivásnak szenteltük, aztán aludni térünk.

Másnap Hipparchos megkérdezte, hogy inne merrefelé utazom s még sokáig maradok-e nála?

− Körülbelül három-öt napot töltök még it − feleltem − s innen Larissába megyek.

De ez csak afféle ürügy volt; azért maradtam, mert nagyon szerettem volna boszorkánymesterséghez értő asszonyra akadni s látni valami csodadolgot, például repülő vagy kővé változó embert. Egészen urrá lett rajtam a vágy, hogy ilyesmit lássak s bebarangoltam a várost; fogalmam sem volt ugyan róla, hogyan fogjak a kutatáshoz, de csak tovább csavarogtam. Egyszerre csak megpillantok egy felém közeledő fiatal asszonyt, aki jómódú lehetett, legalább is megjelenéséből (hímzett köpeny, dús ékszerek, rengeteg inas) erre kellett következtetnem. Amint az asszony közelébe értem, üdvözölt, én viszonoztam köszöntését és így szólított meg:

− Én Abrola vagyok, talán hallottál már anyádnak ilyen nevű barátnőjéről, s épp úgy szeretlek titeket, az ő gyermekéit, mint a magam szülötteit. Mért nem vettél nálam szállást, Íiam?

− Nagyon hálás vagyok neked − feleltem − de röstellném otthagyni barátságos vendéglátó gazdám házát, aki ellen semmi kifogásom nincs. Kedves vagy s gondolatban máris nálad lakom.

− Hát kinél szálltál meg? − kérdezte.

− Hipparchosnál.

− Annál a zsugorinál?

− Ne, csak ezt ne mondd, nénikém − tiltakoztam − hiszen irányomban oly pazar és bőkezű, hogy szinte tékozlásért érdemelne megrovást.

Elmosolyodott, kezemnél fogva félrevont és a fülembe súgta

− Őrizkedjél minden módon Hipparchos feleségétől, mert nagyerejű boszorkány s ezenfelül szenvedélyes és minden fiatalemberre szemet vet; ha véletlenül valamelyik nem hallgatja meg, boszorkánymesterségével áll rajta bosszút: már sokat állattá változtatott s nem egyet teljesen tönkretett.

Amint megértettem, hogy amit oly régóta keresek, otthon van a házban, rá se híderítettem többet a nénire. Mikor végre magamra hagyott, hazaindultam s összetalálkoztam Palaistrával s nála kezdtem érdeklődni aziránt, aminek kedvéért ide utaztam, hát így tettem fel a szót:

− Drágám, mutasd meg nekem az asszonyodat, amint bübájoskodik vagy elvarázsolja magát. Régóta szeretnék már ilyen csoda dolognak szemtanúja lenni.

Néhány nap múlva jelenti ám Palaistra, hogy asszony madárrá akarja magát varázsolni s így készül a szerelmeséhez repülni.

Amint beesteledett, odavezetett a házaspár hálószobajának ajtajához s odaszólt, hogy kukucskáljak be a keskeny ajtóhasadékon s figyeljek, mi történik odabent.

Hát látom ám, hogy az asszony levetkőzködik aztán meztelenül odamegy a lámpához, vesz két szem tömjént, beledobja a lámpalánga és ott áll, hosszasan mormolva a lámpa fölött. Aztán kinyit egy hatalmas szekrényt, amely tele volt szelencékkel, kiválaszt közülük egyet s kiveszi. Ezzel egész testét bekente a körme hegyétől a feje búbjáig s egyszerre csak szárnyai nőttek, az orra horgas csőrré szarusodott s egymásután minden rákerült, amije csak egy madárnak van. Szakasztott olyan volt, mint egy bagoly. Mikor meglátta magát tollasan-szárnyasan, bagolymódra rémeset huhogott, föllebbent és kirepult az ablakon.

Amint végre-valahára nagynehezen megbizonyosodtam felőle, hogy nem álmodtam, könyörögni kezdtem Palaistrának, hogy szárnyazzon fel engem is, kenjen be a varázsszerrel, hadd repüljek. Mert szerettem volna tapasztalásból tudni, hogy vajjon ha emberből madárrá változom, a lelkem is madárlélekké válik-e?

A leány benyitott a hálószobába s előszedte a szelencét.

Én lázasan nekivetkőzöm, tetőtől-talpig bekenem magam és − átváltozom, de nem ám madárrá, ó, szegény fejem ...

... Hátul farok szőkken ki belelem, ujjaim mind egy szálig eltünedeznek, isten tudja hová; mindössze négy köröm marad és ezek is szakasztott mint a paták; kezem-lábaim igavonó állat lábaivá görcsösödtek; füleim hosszúra nyúlnak, arcom megpofásodik ...

Ahogy minden oldalról végigmustrálom magamat, láttam, bogy ime, szamár vagyok s már emberi hangom sincs, hogy Palaistrának

szamrehányásokat tehessek. Álkapcsomat leíelé tátottam, zordonul rámeresztettem szemem, mint afféle igazi szamár s ekkép vádoltam öt, már amennyire módomban volt, hogy íme: nem madár, csak szamár vált belőlem.

A leány két kezével öklözte az arcát s felsikoltott.

− Ó szegény fejem, micsoda borzasztó szerencsétlenséget okoztam! Síettemben összetévesztettem az egyforma szelencéket s másikat vettem ki, nem a szárnynövesztöt! De ne félj, könnyű lesz a do'gct helyreütni: crak ró;:sát kell enned s menten levetkőzöd az igavonó állatot. Csak ma éjjel maradj még szamárnak, hajnalban majd elszaladok s hozok rózsát.

S miközben beszélt, egyre simogatta füleimet s véges-végig a bőrömet.

Én hát szőröstöl-bőröstől szamár voltam de érzelmileg s értelmileg az a bizonyos Lukios nevű ember maradtam, csak épp hogy nem tudtam beszélni. Ajkamba haraptam s elkullogtam oda, ahol tudomásom szerint a lovam s Hipparchos igazi szamara állott. Amint ezek meglátlak, mgjedtek, hogy abrakostársnak jövök a nyakukra: lekonyítolták hát a füleiket s elszántan készültek lábaikkal megküzdeni gyomrukért. Amint ezt észrevettem, távolabb húzódtam a jászoltól, megálltam s elnevettem magam, csakhogy ez a nevetés iázássá korcsosúlt terkomon.

− Ó micsoda idétlen elhamarkodottság − dohogtam magamban. − Mi lenne, ha most egy farkas vagy valami vadállat rám törne? Veszélyben forog az életem, pedig semmi rosszat sem cselekedtem.

Egyszerre csak már feneketlen éjszaka volt, süket csend, édes álom − valami zaj támadt odakint, mintha a falat bontogatnák. És valóban bontogatták is, már akkora volt a nyílás, hogy egy ember átjuthatott rajta. Nyomban be is mászott egy ember, utána egy másik, végre bent volt az egész banda, valamennyinek kard az oldalán. Erre aztán bent a lakásban megkötözték Hípparchot, Palaistrát s az inasomat és most már nyugodtan kifosztották az egész házat, kihordták a pénzt, a ruhákat, az ékszereket.

Kivezettek engem is a másik szamárral s a lovammal együtt és a kirabolt holmit hátunkra kötözték. Súlyos volt a teher, amelyet cipeltünk, mégis egyre csapkodtak a botjaikkal s haitoltak, hegynek fel, töretled úton, mert úgy akarták, hogy nyomuk vesszen. Sűrűn csetlettem-botlottam, de elesnem nem volt szabad, mert mindjárt olt termett a hátam mögött valamelyik és jól lágyékon sózott a botjával. Nem egyszer fel akartam kiáltani: „ó császár",

de csak ordítás jött ki belőlem; az „ó"-t még csoda-tömören és harsányan bőgtem el, de a „császár" sehogy sem akart utána jönni. Ezért aztán megint elpáholtak, mert hogy még elárulom őket az üvöltözésemmel. Mikor így megértettem, hogy az ordítás hiábavaló, elhatároztam, hogy némán ballagok tovább, amiből legalább annyi hasznom lesz, hogy nem páholnak el.

Elhatároztam, hogy állhatatosan viselem sorsomat és szolgálatkészen ballagok tovább, mert rendületlenül bíztam benne, hogy egyszer majd rózsákra bukkanok s ezek révén megszabadulok. A rablóktól hallottam, hogy már vége fele vagyunk utunknak s ahova most betérnek, ott meg is fognak állapodni. Erre aztán, bár alaposan meg voltunk rakva, elkezdtünk ügetni s még alkonyat előtt megérkeztünk otthonunkba.

Bent öregasszony üldögélt s hatalmas tűz lobogott. A rablók az egész holmit, amit csak magunkkal hoztunk, behordták a házba. Aztán kérdőre vonták az öregasszonyt:

− Mit ülsz itt ölbcfelt kezekkel, mért nem főzöl vacsorát?

− Minden készen vár benneteket − szaporázta az öregasszony − van kenvér bőven, van egy-két hordó óbor, vadpecsenyét is sütöttem nektek.

Megdicsérték az öregasszonyt, levetkőztek és mégmelegedtek a tűz mellett.

Ezután nemsokára egy csapat fiatalember érkezett; rengeteg aranyat, ezüstöt, ruhát s nagy csomó női-férfi ékszert hoztak. Ezek is a banda tagjai voltak. Ennekutána a rablógyilkosok pazar; lakomát csaptak s italozás közben sokáig elbeszélgettek. Nekem meg a lónak árpát adott enni az öregasszony. A ló mohón falta az árpát, mert természetesen félt, hogy én is belevacsorázom. Valahányszor tehát észrevettem, hogy az öregasszony kimegy, megettem egyet-egyet az ott heverő kenyerekből.

Másnap a rablók valamennyien dolgukra mentek, csak egy ifjút hagytak otthon az öregasszonynál. Én siránkoztam magamon s a szigorú őrizeten; mert az öreget ugyan kevésbe vettem; s akármikor eltűnhettem volna a szeme elől, az ifjú ellenben félelmetes tekintetű óriás volt, mindig karddal járt s mindig jól bezárta az ajtót.

Harmadnap éjféltájban megérkeztek a rablók; ezúttal nem hoztak aranyat, ezüstöt, semmit-semmit, csak egy viruló csodaszép leányt, aki egyre sírt s tépte a ruháját, meg a haját. Letették odabent egy szalmazsákra s bíztatgatták: ne féljen. Az öregasszonynak meghagyták, hogy el ne

mozduljon a leány mellől s vigyázzon rá. A leány, sem enni, sem inni nem akart, egyre csak zokogott és tépte a haját, úgy hogy magam is, aki ott álltam a közelében a jászolnál, együtt sírtam a szépséges leányzóval. Ezenközben a rablók kint az előcsarnokban vacsoráztak.

Alig szállt le az éj, megint fölkerekedtek, zsákmányt szerezni.

− Mit hurcoljuk magunkkal ezt a szerencsétlen szamarat − szólalt meg egyikük. − A holmit elbírjuk magunk is a lóval.

Holdvilágos éjszaka volt. Akkor én töprengéseim közben észrevettem, hogy nem is vagyok odakötve, hanem a kötőfék, amelynél fogva utainkon vezetni szoktak, lelóg. Főkép ez ösztönzött a menekülésre; kiballagtam tehát s vágtában elrohantam. Amint az öregasszony észrevette szökési szándékomat, a farkamba kapaszkodott s keményen tartott. Igazán méltó volnék a szakadékba-taszításra s akármiféle halálra, dohogtam, ha egy vénsszony vissza tudna tartani! Hát rántottam egyet rajta, ő meg nagyol sikoltott s fölverte a bent fogvafartott leányt. Most kijött a leányzó s amint meglátta a vénssszonyt Dirke módjára lógni a szamár farkán, gondolt merészet és nagyot, hogy egy vakmerő ifjúnak is becsületére vált volna: felpattant a hátamra, megült s elindított. Engem hajtott a menekülés vágya s a leányért érzett aggodalmam: vágtattam, mint egy paripa. A vénasszonv bizony ott maradt.

A leányka imát rebegett az istenekhez, hogy adjanak jó véget szökéséhez, hozzám pedig így beszélt:

− Te drága, ha elviszel apámhoz, soha semmi munkára nem foglak, s minden áldott nap egy mérő árpa lesz a reggelid.

Én csak vágtattam, ügyet sem vetettem a sebemre, csakhogy meneküljek gyilkosaimtól, meg azért is, mert reméltem, hagy bőséges jutalomban s gondozásban lesz részem, ha sikerül a leányt megmentenem. Mikor a hármas keresztúthoz értünk, találkoztunk hazafelé tartó ellenségeinkkel, akik a holdvilágnál már messziről megismerték két boldogtalan foglyukat. Odaszaladtak, lefogtak és így gúnyolódlak:

− Szépséges szép kisasszony, hova igyekszel éjnek éjszakáján ilyen keserves erőlködéssel? Vájjon nem félsz-e a kísértetektől? No gyere csak ide hozzánk, majd mi visszaviszünk atyád fiaihoz!

Kaján vigyorgással így beszéltek s engem így visszafordítottak és húztak hazafelé.

Alig, hogy hazaértünk, észrevesszük ám, hogy, az öregasszony ott lóg kötélen a kőgerendán. A leány szökése miatt félt a gazdáitól, ami elvégre érthető, tehát hurkot vetett a nyakára s felakasztotta magát. A rablók elismeréssel adóztak az öregnek ezért a kitűnő ötletéért, leoldották azonmód, kötéllel a nyakán, lecsúsztatták a szakadékba. A leányt a szobában gúzsba kötötték, aztán evéshez láttak és sokáig elborozgattak, de már ezenközben is a leány felől tanakodtak.

Még alig hajnalodott, mikor váratlanul nagy csapat katona rohanta meg ezeket a gazfickódat. Pillanatok alatt bilincsbe verték valamennyit s az ország kormányzója elé hurcolták. Velük jött a leány vőlegénye is, mert épepn ő volt az, aki nyomára jutott a rablók rejtekhelyének. Magához vette tehát a leányt, hátamra ültette s igy indult vele hazafelé. A falubeliek, már amint messziről észrevetek bennünket, megértették, hogy a dolog szerencsésen végződött, elébük szaladtak, üdvözöltek és hazakisértek.

A leány nagy és ilő elismeréssel beszélt rólam, fogolytársáról, aki megszöktem vele s ugyanabban a halálos veszedelemben forogtam, mint ő. Reggelre úrnőmtől egy mérő árpát kaptam s annyi zabot, hogy egy tevének is elég lett volna. Most átkoztam leginkább Palaistrát, hogy mért is varázsolt szamárrá s mért nem kutyává, mert láttam, hogy a kutyák a konyhába somfordáltak és csak úgy falták a sok jó falapot. Néhány nappal a lakodalom után szó!t az asszonyom az apjának, ho£y nagyon hálás nekem s ezt illő jutalommal akarja viszonozni. Erre az apja megparancsolta, hogy engedjenek ki szabadon a mezőre. Előhívatta egyik csikósát és átadott neki. Én boldog voltam, hogy nem kell többé terheket cipelnem. Amint kiértünk a mezőre, a csikós beeresztett a kancák közé s aztán az egész ménest kicsapta a legerőre.

De úgy kellett lennie, hogy itt is üldözőbe vegyen a sors. A csikós otthon hagyott a feleségénél, Megapolénél, ez pedig befogott a malomba, úgy hogy nekem kellett az egész búzáját és árpáját megŐrölnöm. Ha néhanapján a csikós kihajtott a kancákkal együtt, a csődorök szinte halálra rugtak-haraptak, mert éltek a gyanúperrel, hogy szemet vetettem kancáikra; hát folyton kergettek, hátsó lábaikkal össze-vissza rugdaltak, úgy hogy már tűrhetetlen volt számomra ez a lóféltékenység. Nsm sok időbe telt s megvékonyodtam, megcsúnyultam, mert sem otthon a malomban nem volt semmi örömöm, sem a mezőn-legelészésben, h'sz a pajtásaim egyre acsarkodtak rám.

És bizony sűrűn hajtottak a hegyre, hogy onnan fát hordjak le hátamon. Hajcsárul egv istentől elrugaszkodott fickót adtak mellém, aki minden egyes alkalommal más-más módon gyötöri meg.

Sőt kínzásomra még egy borzalmas tréfát is kieszelt. Összeszsdett egy csomó szúrós tövist, zsineggel összekötözte s hátul a farkamra akasztotta úgy hooy amint utamat róttam, a tüskék ide-oda himbálództak, hozzámvsrődtek és sebesre szurrálták egész hátulsó felemet. Védekeznem lehetetlen volt, mert a tövisek velem jöttek, rajtam lógtak. Amint óvatosabban lépkedtem, hogy, a tövisszúrásoktól megmeneküljek, zuhogtak a gyilkos botütések, ha meg a fütykös elül menekültem, menten belém nyilallott halul a szúrós borzalom. Egyetlen gondja volt a hajcsáromnak, hogy engem megdöglesszen.

Egyezer, mikor már nem bírtam tovább a sok rettentő kínzást, belerúgtam a fickóba, ezt a rúgást sohasem felejtette el. Egyszer megbízták, hogy az egyik tanyáról a másikra kócot szállítson. Magával vitt hát engem, összehordta s felrakta rám a rengeteg kócot éa erős kötéllel borzasztó szorosan hozzám kötözte terhemet, mert valami szörnyű veszedelembe akart sodorni. Mikor végre eljött az indulás ideje, izzó parazsat csent a tűzhelyről s mihelyt eléggé messzire jutottunk a tanyától, bedugta a pnrazsat a kócba. A kóc − mit is tehetett volna mást − nyomban lángra kapott s én immár tűztengert vittem a hátamon. Észbe kaptam, hogy menten pecsenyévé sülök, s ahogy az út mentén felfedeztem egv mély mocsarat, belevetettem magam, ott, ahol legtöbb volt benne a víz. Fetrengtem, hemperegtem benne, megforgattam a kócot az iszapban s eloltottam izzó, fájdalmas terhemet. Így aztán az út többi részét baj nélkül tettem meg, mert a fickó nem gyújthatta meg újra, hiszen a kócot a nedves iszap át meg átitatta. Mikor hazaértünk, a szemtelen kölyök még azt is rám fogta, bogy amint a tűzhely mellett elmentem, szántszándékkal nyomtam hozzá magam. Hát így menekedtem meg ezúttal − sohasem hittem volna − ebből a kóc-ügyből.

Csakhogy a gazfickó még más, jóval aljasabb dolgot is eszelt ki ellenem, Felhajtott a hegyre és hatalmas köteg fával rakott meg, aztán ezt eladta a közelben lakó, parasztnak, engem meg üres háttal, fa nélkül hazahajtott és gazdája előtt piszkos dolgodat hazudott rám.

A gazda ennek hallatára így rendelkezett:

− Ha sem járni nem akar, sem terhet hordani, vágjátok le, belső rászét vessétek a kutyáknak, húsát peditf tegyétek el a munkásoknak. Ha megkérdezik majd, hogy s mikép döglött meg, hazudjatok azt, hogy farkas tépte szét.

Elhatároztam, hogy mostantól kezdve semmiféle táplálékot nem veszek magamhoz, vagy levetem magam a hegyről, ahonnan ugyan siralmas halálba zuhanok alá, de legább ép és csonkítatlan testtel megyek át a másvilágra.

Késő éjszaka volt már, mikor hírnök jött a faluból a mezőre s a tanyára és jelentette, hogy a fiatalasszonyt (azt, aki annak idején a rablók hatalmában volt) és a férjét, amint késő este kettesben sétálgatlak a tengerparon, egy hirtelen felcsapó hullám magával sodorta és elnyelte és hogy ebben a szerencsétlenségben egyúttal halálukat is lelték. Nohát ezek, hogy a ház ifjú urai elpusztultak, elhatározták, hogy nem maradnak tovább rabszolgasorban; kifosztották tehát az egész házat és sietve kereket oldottak. A csikós fogott engem, meg egy-két lovat s a hátunkra kötözött mindent, amit csak össze tudott szedni. Dühös voltam, hogy igazi szamár módjára megint terhet kell hordanom, de viszont örömmel üdvözöltem leváltásomnak ezt az akadályát. Egész éjjel tartott a fárasztó menetelés és még három egész napi utat kellett megtennünk, míg végre megérkeztünk Bcroiába, Makedóniának ebbe a nagy és népes városába.

Vezetőink elhatározták, hogy itt végre pihenőt tartunk. Minket, igavonó állatokat ezután áruba bocsátottak; egy harsányhangú kikiáltó felállt a piac közepén s árverelt minket. Jöttek az érdeklődők, kinyitották a szánkat s mindegyikünknek a korát a fogainkról próbálták megállapítani. A többit mind megvették, ki ezt, ki azt, utoljára csak magam maradtam s a kikiáltó odaszólt, hogy vezessenek megint haza.

− Láthatod − mondta − ennek az egynek nem akadt gazdája.

Azonban az ide-oda forgandó, ingatag Szerencse engem is gazdához juttatott, csakhogy olyanhoz, amilyenre igazán nem áhítoztam. Mert az öreg egyike volt azoknak, akik Kybele istennő szobrát a falvakban s a mezőkön körülhordozzák és az istennőt koldulásra kényszerítik. Ez vett meg jó drága áron, harminc drachmáért: és én sohajtozva ballagtam uram után, aminl haza vezetett.

Másnap felkészülődtek a munkára: rendbehozták az istennő szobrát s a hátamra erődítették. Aztán kivonultunk a városból s bebarangoltuk a

vidéket. Valahányszor faluba értünk, én, az istenvívő. megálltam, a fuvolások kara rázendített egy lelkesítőre, a papok pedig ledobták fejdíszüket, fejüket lehajtották és körben táncoltak, aztán kardjaikkal könyökükbe vágtak, nnjd valamennyien elővillantották fogaik közül a nyelvüket s ebbe is belevagdaltak, úgy hogy egy-két pillanat múlva mindent telefröcskölt az alvadó vér. Én ennek láttára ott egy álltó helyemben mindjárt reszketni kezdtem, hogy hátha egyszer majd az istennő szamárvérre talál megszomjazni? Nos, minekutána így összeszabdalták magukat, a körülálló nézőközönségtől obolosokat és drachmákat koldullak ölsze; valaki száritott fügét adott, egy másik sajtot, a harmadik egy kancsó bort, vagy egy mérő búzát, vagy árpát a szamárnak. Ebből éltek és tartották el az istennőt, akit én hordoztam.

Estefelé egyszer valami gazdag ember tanyájára tértünk be. Éppen otthon volt, nagy szívességgel fogadta házába az istennőt s áldozatot mutatott be neki. Emlékszem, hogy itt nagy veszedelemből sikerült megmenekülnöm. Tudniillik: ennek a földbirtokosnak valamelyik barátja vadszamár combját küldte ajándékba. De a szakács nemtörődömsége miatt, aki a combot elkészítésre átvette, egész csapat kutya lopódzott be a konyhába s ezek felfalták a combot. A szakács megrémüli, hogy a kárbaveszctt comb miatt borzalmas verésben és kínzásban lesz része, tehát elhatározta, hogy felakasztja magát. Felesége azonban, szerencsétlenségemre, így csititotta:

− Sose öld meg magad, drágaságom, s ne ereszd a fejed ekkora kétségbeesésnek, mert ha rám hallgatsz, pompásan helyreütheted az egészet. Vidd ki ezeknek a papoknak a szamarát valami elhagyatott helyre, aztán vágd le, hasítsd ki egyk combját, készítsd el és tálald fel az úrnak, a szamár többi részét meg dobd le a szakadékba: majd azt fogják gondolni, hogy megszökött valahová s eltűnt. Láthatod, hogy jó húsban van s mindenképen külömb, mint a vad szamár.

A szakácsnak tetszett a felesébe ezméje.

− Ezt nagyszerűén kieszelted, asszony − lelkendezett − ez az egyetlen mód, hogy megmeneküljek a korbácsütéstől. Hozzá is látok azonnal.

Én előre láttam, mi fog következni, hát tanácsosnak tartottam menekülni a kés elől: elszakítottam a kötőfékemet, melynél fogva vezetni szoktak, s hatalmas ugrásokkal rohantam be, oda ahol a bitangok a földbirtokossal együtt éppen vacsorázta. Berohantam s egyetlen ugrással felbontottam lámpát, asztalokat, mindent. Ugy véltem hogy ezzel pomoás módját

eszeltem ki menekülésemnek s a földbirtokos rögtön ki fogja adni a rendeletet, hogy engem, mint afféle harcias szamarat, zárjanak be s tartsanak szigorú őrizetben. Csakhogy ez a pompás ötletem halálos veszedelembe sodort: azt hitték, hogy megveszekedtem; egy pillanat alatt kardokat, lándzsákat, hatalmas fütykösöket emeltek rám s már-már úgy volt, hogy agyonvernek. Én észrevettem a rettentő veszedelmet s rohanvást vittem az írhámat oda, ahol a gazdáim lakószobája el volt készítve. Látták ezt a papok s kívülről jó erősen rámzárták az ajtót.

Szürkületkor aztán megint rám rakták az istennőt s a kolduló papokkal együtt útnak eredtem. Megérkeztünk egy másik nagy és népes helységbe, ahol azt az újabb szélhámosságot eszelték ki, hogy az istennő nem maradhat emberi házban, hanem a falubeliektől legjobban tiszlelt helyi istenség templomában kell laknia. A falubeliek nagy szívességgel fogadták az idegen istennőt s a maguk helyi istennőjénél szállásolták el, nekünk meg afféle szegény emberek házában adtak lakást. Gazdáim, miután már hosszú időt töltöttek itt, át akartak menni a szomszéd városba és megkérték a falusiakat, hogy adják vissza az istennőt. Aztán maguk mentek be a szent helyre, kihozták az istennőt, rám telték és kivonultak a faluból. Csakhogy a gazemberek, míg bent jártak a szentélyben, elloptak egy fogadalmi arany serleget s az istennő ruhája alatt kicsempészték. A falubeliek azonban észrevették a dolgot, tüstént utánuk eredtek s amint beérték őket, leugráltak lovaikról, a papoknak útjukat állták, elmondták őket gazembereknek, templomrablóknak, visszakövetelték az ellopott fogadalmi ajándékot s hosszas keresgélés után meg is találták az istennő keblén. Megkötözték tehát a bitangokat, visszavitték s börtönre vetettek őket, az istennőt pedig, akit én vittem vissza, leemelték rólam s egy másik templomban helyezték el, végül pedig az aranyserleget visszaadták a helység istennőjének.

Másnap úgy határoztak, hogy a poggyászt velem együtt áruba bocsájtják s csakugyan el is adtak egy szomszéd kozségbeli idegen pmbernik, aki pékmester volt. Ez magával vitt, vásárolt tíz mérő búzát, rámrakta és valami rettenetes úton hazahajtott a falujába. Alig hogy megérkeztünk, bevezetett a malomba s ott már egész sereg hasonló szolgálatra kárhoztatott igavonó állatot pillantottam meg; sok-sok malomkő volt bent, valamennyit az állatok forgatták s minden telidesteli volt liszttel. Egyelőre azonban, minthogy idegen szolga vqltam, súlyos terhet cipeltem s keserves útról tértem meg, szabadon hagytak, hadd pihenjem ki magam odabent. Másnap azonban kendővel bekötötték szememet, befogtak a malomkő rúdja mellé s

megindítottak. Én ugyan már sok keserves tapasztalatomból értettem az őrlés mesterségét, de úgy tetettem magam, mintha fogalmam sem volna róla. Csakhogy hiába reménykedtem, mert aki csak bent volt, mind botot ragadott, körülálltak és legnagyobb meglepetésemre (hiszen nem láttam) egyesült erővel úgy eldöngettek, hogy a veréstől, mint valami csiga, menten körbe iramodtam.

Hát bizony, nagyon megvékonyodtam, testileg elgyengültem s ezért a gazdám elhatározta, hogy vásárra visz. El is adott egy embsrnek, akinek kertészkedés volt a mestersége: kertet bérelt s ezt művelte meg. Munkánk az volt, hogy a gazdám reggel megrakott zöldséggel, kivitt a piacra, mindent eladott az árusoknak, aztán engem visszahajtott a kertbe. Ott aztán ő ásogatott, ültetgetett, öntözgette a növényeit, én meg ezalatt dologtalanul álldogáltam. Akkori életem szörnyen keserves volt, főképen akkor, mikor beköszöntött a tél s a kertész még magának sem tudott valami pokrócot venni, nemhogy nekem s mindkettőnk eledele mindössze egy kis keserű, fagyos saláta volt.

Egyszer a városba menet katonaruhás szép szál emberrel találkoztunk aki latinul szólított meg és megkérdezte a kertésztől, hogy honnan hozza ezt a szamarat, már mint engem. A kertész azonban, gondolom azért, mert nem értette a nyelvel, nem válaszolt. A katona dühbe gurult, hogy őt így semmibe veszik s a korbácsával ráhúzott a kertészre. Ez sem volt rest, birokra kelt vele, lerántotta lábáról s az útról felszedett kővel elagyabugyálta. Eleinte a katona védekezett, hogy ha fölkel, agyoncsapja a kardjával. A kertész, mintha csak az ő okulására mondta volna ezt a katona, a legbiztosabb módszerhez folyamodott: kirántotta a katona kardját s meeszire röpítette, aztán tovább döngette, a szerencsétlent. Ez érezte, hogy már nem bírja a kírnokat, hát úgy tetelte magát, mintha belehalt volna a verésbe. Megijedt erre a kertész s azonnal otthagyta a katonát a földön, de a kardot fö!rzsdtc s a hátamon benyargalt a városba.

Megérkezésünk után a kertje művelését rábízta egyik céhbeli társára, maga pedig az úton történtek miatt félelmében velem egyült egyik városbeli barátjánál bújt meg. Másnap közös elhatározással ekként cselekedtek: gazdámat elbujtatták egy szekrénybe, engem meg lábaimnál fogva felemeltek, fölvittek a lépcsőn a padlásra és odafönt bezárlak.

Végre a katona üggyel-bajjal feltápászkodott az útról (így mesélték) s a veréstől zúgó fejjel betámolygott a városba; olt találkozott bajtársaival s

elmondta nekik a kertész merényletét. Bajlársai pedig felkerekedtek, kinyomozták rejtekhelyünket s odahozták a város elöljáróit. Ezek beküldtek egy szolgát azzal a paranccsal, hogy mindenki, aki bent van, jöjjön ki. Ki is jött mindenki, csak a kertész nem volt sehol. A katonák erősködtek, hogy a kertész a szamarával (már mint velem) együtt igqnis bent van, a lakók ellenben bizonykodtak, hogy nem maradt benn senki, sem ember, sem szamár. Ebből aztán a szűk utcában zűrzavar, össze-vissza k‘‘abálás támadt, mire én elszántan és nagykíváncsian meg akartam tudni, hogy kik ordítoznak − hát kidugtam a fejemet az ablakon s lekukucskáltam. Amint a katonák megpillantottak, tüstént elkiáltoiták masukat. Így kapták rajta a lakókat a hazugságon. Az elöljárók erre bementek a házba s ott találták gazdámat a szekrényben összezsugorodva; letartóztatták és fogságra vetették, hogy majd számot adjon merényletéről, engem meg leszállítottak s odaadtak a katonáknak.

Hogy aztán másnap mi minden történt gazdámmal, a kertésszel, nem tudom. Ellenben katona-gazdám elhatározta, hogy áruba bocsát s el is adott huszonöt attikai drachmáért. Az, aki megvett, szolgája volt egy dúsgazdag embernek Makedonia legnagyobb városában, Thessalonikében; még pedig szakácsmester volt, az ételeket ő készítette el urának. Volt egy testvére is, aki vele szolgált s nagyszerűen értett a kenyérsütéshez és mézeskalácskeveréshez. Ez a két testvér sülve-főve együtt volt, együtt éltek, együtt laktak s még a mesterségbeli szerszámaikat is együtt tartották. Ennélfogva engem is közös lakásukba telepítettek. Az uraság ebédje után mind a ketten rengeteg maradékot hozlak haza, az egyik hús- és halféléket, a másik kenyeret és lepényeket. Ezután rám zárták az ajtót, a pompásabbnál-pompásabb falatokkal s elmentek a fürdőbe.

És én egyszer és mindenkorra búcsút mondtam az elébem rakott árpának, ellenben egészen belemerültem a hazamentett ételekbe s gazdám szákácsmüvészetébe, úgy bogy hoszzú idő után vére torkig tőltve az emberi eledellel. Hazaértükkor először észre se vették ínyenckedésemet, mert annyi minden volt az asztalon, meg aztán magam is még félénken és óvatosan lopakodtam össze lakomámat. Utóbb azonban, hogy ostobaságuk felől megbizonyosodtam, sok egyéb között a legszebb darabokat is megzabáltam. Mikor végre észrevették a hiányt, eleinte egymásra kezdtek sanda szemmel nézni s elmondták egymást a közös vagyon rablójának, leszemtelenezték egymást s innentúl mind a keittn aggodalmas gonddal számon tartották az adagokat.

Nekem péviig dús gyönyörökben folyt az élelem, testem a rendszeres táplálkozásban megint megszépült, dúsan fakadó szőr fényesedett a bőrömön. Mikor a derék fickók észrevették, hogy gyarapszom és kövéredem s hogy az árpa nem fogy, hanem mindig ugyanannyi marad, végre gyanút fogtak, hogy én vagyok a vakmerő. Eltávoztak hát, mintha fürdőbe mennének s rám zárták az ajtót, de bekukucskáltak az egyik ajtó hasadékon s figyelték, mi történik odabent. Én nem is sejtettem, hogy leskelődnek s nekiláttam a falatozásnak. A testvérek e pecsenyeabrakolás láttára először felkacagtak, aztán odahívták bármulatomra szolgapajtásaikat. Olyan harsányan zendült fel kacagásuk, hogy az úr is figyelmes lett a beszüremlő zajra-nevetésre s megkérdezte az egyik inastól, hogy min nevetnek azok odakint. Mikor megtudta az okát, fölkelt a lakomától, bekukucskált hozzám s látta, hogy éppen egy darab vaddisznópecsenyét falok be. Nagy nevettében elkurjantotta magát s visszasietelt a szobába.

Evett a méreg, hogy az úr tolvajláson és torkoskodáson csípett. De ő nagyon jól mulatott rajtam s mindenekelőtt úgy rendelkezett, hogy vezessenek az ebédlőjébe, aztán asztalt állíttatott elém s megrakatta minden jóval, amit más szamár nem tudott volna megenni: húsokkal, kagylókkal, levesekkel, mártásban és olajtan úszó, meg mustárral leöntött halakkal. És én, amint láttam, hogy a sors immár ilyen gyöngéden mosolyog rám s észre vettem, hogy csak ez a tréfa menthet meg, nekiláttam a terített asztalnak s jól befalatoztam, ámbátor már előbb torkig lakoztam.

Az ebédlő csak úgy rengett a kacagástól.

Valaki megszólalt:

− Ha fröccsöt adna valaki ennek a szamárnak, talán azt is meginná.

A háziúr csakugyan így rendelkezett. Odahozták a bort, kiittam.

Természetesen a háziúr jól látta, milyen ritka kincs vagyok, s ezért meghagyta egyik pénztárosának. hogy fizesse meg a gazdámnak duplán azt, amit értem adott, engem meg rábízott egyik fiatal felszabadított rabszolgájára, hogy tanítson mindenféle olyan dologra, amivel nagyon jól mulattatnám.

Az ifjúnak könnyen ment a dolga, mert én mindent, amire tanított, egyszeri hallásra megjegyeztem. Először is embermódra pamlagra kellett könyökölnöm, aztán birkóznom kellett vele, sőt hálulsó lábamra állva, táncolnom is; ha beszélt, igent és nemet kellett intenem, szóval csupa

olyasmit kellett lennem, amit már tanulás nélkül is tudtam. Nagy híre kelt a dolognak, hogy az úr szamara bort iszik, birkózik, szamár létére táncol s leginkább annak, hogy a beszédre mindig a maga idején int igent vagy nemet. Ezenfelül valahányszor inni akartam, magam kértem a pohárnoktól, úgy hogy a szememmel odaintettem neki. Mindcnki álmélkodott ezen a megfoghatatlan dolgon, mert nem tudták, hogy a szamárban ember lakozik; én pedig pazarul mulattam az emberek tájékozatlanságán. Még lépdelni is megtanítottak s gazdámat úgy vinni a hátamon s úgy ügetni lovagommal, hogy a leghalványabb kellemetlen érzése se legyen. Drága szerszámai, bíbor takarókkal cicomáztak fel, arannyal-ezüsttel tarkázett gyeplővel zabolázlak s dallamosan csergő csengettyűkkel aggattak tele.

Gazdánk, Menekles, az említett Thessalonikéből azért rándult ki ide, mert megígérte szülővárosának, hogy olyan látványosságot rendez neki, melyben tanult bajvívók fognak fegyveresen megküzdeni egymással. Már együtt is voltak a bajvívók, útrakészen s az indulás ideje is elérkezett. Reggel útrakeltünk s ahoí az út olyan hepehupás volt, bogy kellemetlen lett volna a kocsin maradni, én vittem uramat. Amint beértünk Thessalonikébe, a város apraja, nagyja odacsödült, hegy lásson s megcsodáljon, mert az én sokféle emberi tulajdonságomnak, tánc- és birkózó-művészetemnek híre jóval megelőzte jöttömet. Gazdám borozgatás közben bemutatott legtekintélyesebb polgártársainak s az ebéd folyamán feltálalta az én csodálatos és tréfás mutatványaimat is.

Rövid néhány nap alatt meggyarapodtam és jó kövérre híztam, mert a gazdámmal is, a városi látogatókkal is együtt ettem.

Végre mikor felvirradt az a nap, melyen gazdám a pompás látványosságokat rendezete, a megállapodás értelmében engem bevezettek a színházba. Még pedig ekként jutottam be: volt egy indiai teknösbékahéjból készült, arannyal paszomántozolt széles kerevet, erre fektettek engem. Aztán rátettek valami gépezetre, felhúztak s letettek a porondon. A közönség zúgva rivalgott és ezer meg ezer tenyér tapssal üdvözölt. Odatettek elém egy asztalt, roskadásig megrakva mindennel, ami csak emberi szemnek-szájnak ingere. Csinos fiúk álltak ott, mint pohárnokok s, aranyserlegben szolgálták fel a bort. Aztán a felügyelőm a hátim mögé állt s odaszólt, hogy fogjak az evéshez. Én restelltem magam, hogy így kell feküdnöm az egész színház szemeláttára, de meg vacogtam is, hogy valahonnan egyszerre csak medve vagy oroszlán rohan rám.

Ebben a pillanatban arrs ment egy ember, aki virágokat vitt s látom ám a sokféle virág közt a viruló friss rózsák szirmait.

Nosza nekem se kellett több, felpattantam a kerevetről s talpraugrotíam. A közönség azt hitte, hogy táncolni indulok, de én villámgyorsan odaugrottam, kiturkáltam a virágok közül a rózsákat s faltam, faltam ...

Mindenki rám meredt ...

És ebben a pillanatban lehullolt, lefoszlott rólam állati alakom, eltűnt az eddigi szamár s ime ott álltam meztelenül én, Lukios.

Erre a csodálatos és soha nem remélt látványra mindenki szinte kővé dermedt, tomboló zúgás morajlott fel s a közönség két pártra szakadt; az egyiknek az volt a véleménye, hogy engem, mint afféle nagyerejű és sokalakú hoszorkánymestert azon nyomban ott a színházba elevenen égessenek meg, a másik viszont azt javallta, hogy nem kell elhamarkodni a dolgot, meg kell hallgatni védekezésemet és csak annak alapján szabad ítélni az esetről. Én odaszaladtam a tartományi kormányzóhoz, mert véletlenül ő is ott volt zz előadiáson és felkiabáltam hozzá, hogy egy thessaliaí leány (egy thetsaliai asszony szolgálója) változtatott szamárrá, úgy, hogy bekent valami varázs-kenőccsel, egyúttal pedig kértem, vegyen őrizetbe mindaddig míg ez nem bizonyítom neki, hogy tiszta szinigazság az, amit mondok. A kormányzó pedig leszólt:

− Mondd meg, hogy hívnak, nevezd meg szüleidet, rokonaidat (ha ugyan vannak vérszerinti atyadfiai) és szülővárosodat.

Megmondtam apám nevét, aztán így folytattam:

− Az én nevem Lukios, a testvéremé Gaios, egyébként család- és nemzetségneveink közösek. Én történelmet s egyebeket irkálok, ő elégiaköltő és kiváló jövendőmondó; mindkettőnk szülővárosa az achajai Parai.

Ennek hallatára a kormányzó felkiáltott:

− Nagyon kedves jóbarátaimnak fia vagy te, akik engem házukban szívesen láttak s ajándékkal tiszteltek meg. Most már tudom, hogy nem hazudtál, hisz az ő fiuk vagy.

Ezzel felugrott ültéből, megölelt, össze-vissza csókolt és magával vitt a lakására. Közben azonban már testvérem is megérkezett, aki pénzt és sok minden egyebet hozott számomra, mire a kormányzó nyilvánosan az egész

lakosság füle hallatára kihirdette felmentésemet. Kimentünk a tengerpartra, gondoskodtunk hajóról és felrakat-tuk poggyászunkat.

Aztán kedvező széllel elhajóztunk a város alól s rövid néhány nap alatt szülővárosomba érkézlünk. Ott áldoztam és fogadalmi ajándékokat szenteltem az életmentő isteneknek, mert bizlsten, mint a közmondás tartja, nem holmi kutyabajból, hanem a végevárhatatlan kínos szamárkodásból végre-valahára nagy üggyel-bajjal szerencsésen megmenekedtem.

VÉGE

LUKIANOS

Lukianos. „A csodaszamár" írója, egyike az ókor legérdekesebb embereinek. A syriai Samosata városban született, Kr u. 115 körül. Szülei szobrásznak szánták, de ő az írói pályát választotta. Lukianos valósággal mai ízű iró: az újságírók ősének szokták nevezni. De van ebben az íróban mélység is: van érzéke a szociális kérdések iránt, nem túlságosan kedveli a gazdagokat, lándzsát tör a szegénység problémái mellett, kegyetlenül leleplezi és megszégyeníti a szédelgést, a hazudozást, a nagyképűsködést, a haszonlesést, a zsarnokságot. Az emberi szabadság és írói szabadság egyik legelszántabb harcosa.